

A fejedelmek, akik azelőtt a tartományuraság kiépítése érdekében még támogatták is a városok megerősödését, 1446 óta sorra bocsátották ki „országos rendtartás”-aikat (Landesordnung), most már valamennyi alattvalójuk számára. A rendtartások eleinte csak a rendi állam osztályai közötti egyensúlyra törekedtek, 1600 táján azonban már kezdtek beleszólni a városok belső életébe is. A XVIII. század rendtartásai a városalkotmány, magánjog és büntetőjog teljes szabályozását adták, s a magisztrátusokat egyszerű végrehajtó szervekké süllyesztették. Mint nálunk, Tübingiában is a városi gazdálkodás bajaira hivatkozva nyomta el az uralkodó az önkormányzatot, ha nem is a Poroszországban ismert mértékben. A Stein-féle porosz városi rendelet (1808) hatására, de döntően csak az 1830. évi júliusi forradalom következtében éledt fel a városok autonómiája, bizonyos „liberális” mezben és sok középkori maradvánnyal terhelten. Az 1831. évi szász-altenburgi alkotmány csak a város-szervezet irányvonalait szabta meg, amelyek között a közvetett választójog — jellemzően — fontos helyet foglalt el. A Zollverein elvette a városoktól a söradójövedelmet, az 1848. évi forradalom a bíraskodást, ez azonban meghozta — legalábbis egy időre — a közvetlen választójogot. A bismarcki birodalomban az 1873. évi szász városi rendelet szabta meg a városok helyét a burzsoá közigazgatásban; a mintát továbbra is Altenburg szabályzata (1897) adta.

A tanulmány felvillantja a társadalmi mozgalmakat is: az 1270. évi altenburgi zavargást a kolostori cenzus ellen, a kézművesek behatolását a pénzügyi ellenőrzés apparátusába, a polgármesteri tisztség kisajátítását a gazdagok számára. Mélyebb társadalmi szemlélet hiányában tárgyalása annál színtelenebbé válik, minél közelebb jut korunkhoz; a német liberalizmus felemáságát, retrográd vonásait nem ismeri fel. De így is jelentős érdeme, hogy — a Bevezetőben jelzett szándéka szerint — két hiányosságot pótol a hatalmassá duzzadt német városjogtörténetben: kisebb tartományi városok sorsát kísérte figyelemmel, és pedíg egészen a legújabb kor küszöbéig.

Bónis György

Horváth, Pavel: Obchodné styky Levoče s Poľskom v druhej polovici XVI. storočia. Historické štúdie I (1955) 105—145. old.

H. tanulmánya, amely a lőcsei és más városi levéltárak anyaga mellett jelentős magyar és lengyel irodalmi anyagot is felhasznál, valójában jóval szélesebb képet ad, mint azt címe mutatja. A Bevezetőben rámutat arra, hogy Magyarország három részre szakítása után milyen lehetőségei voltak a legnagyobb szépelességi városnak, Lőcsének kereskedelme fejlesztésében. Utal arra, hogy a feudális rendszer miatt a kereskedőtöke nem tudott behatolni az iparba, helyette földbirtok vásárlására vagy nemesi rang megszerzésére használták fel, amire a Thurzó- vagy a Thököly-család ad kitévő példát. A lőcsei lakosság közt erős volt a differenciálódás, a kimutatott vagyon több mint fele 25 kereskedő, az

egész városban valamilyen birtokkal rendelkező lakosság 4%-ának a kezében volt. A szerző hangsúlyozza azt, hogy a városban jelentős szegény réteg is volt, jelenlétére azonban a levéltári források közvetlen adatokat nemigen nyújtanak.

Az adott időszakban Lengyelország kereskedelme nagyot fejlődött, és Magyarországgal való kereskedelmi összeköttetései elsősorban a Szepességgel alakultak ki. Lőcse német polgársága mellett a városi alsóbb lakosság soraiban egyre több már a szlovák elem, és a német polgárság vezető szerepét is csak az biztosítja, hogy állandó az utánpótlás Németországból, új kereskedők telepednek le a városban, a kisebb szepességi városok, amelyekbe nem jönnek német kereskedők, ebben a korszakban már erősen elszlovákosodnak.

A szerző a következőkben áttekintést ad a kereskedelem lebonyolításának technikai kérdéseiről, a kereskedelmi utakról, a szállítás formáiról, az árumegállító jogról, a mértékekről, árakról és pénzről, a vásárokról, példaként pedig néhány lőcsei kereskedő tevékenységét mutatja be. Végül rátér a Lőcséből Lengyelországba, esetleg Lengyelországon keresztül Sziléziába, vagy általában lengyel közvetítés nélkül más magyarországi vagy külföldi helyekre irányuló kereskedelmi forgalom ismertetésére. Árufajtánként részletes, adatokkal bőségesen alátámasztott képet ad a városból kivitt vagy a városba behozott árukról. Ezekből az adatokból kiderül, hogy Lőcséről elsősorban a bányászat termékeit, főképpen rezet szállítottak Lengyelországba, kis részben rézből vagy vasból készített árucikkeket, illetve mezőgazdasági terményeket, lovakat, bőrt, komlót, halat, húst, illetve iparcikkek közül posztót, vásznat, papirost, tüveget és szőrmét hoztak be, az iparcikkek közül elsősorban a finomabb, posztóáru nem közvetlenül Lengyelországból, hanem csak lengyel közvetítéssel került a városba. A tanulmány függelékeként számos táblázatot közöl, amelyekben évenként mutatja be az egyes árufajták kivitt, illetve behozott mennyiségét.

Niederhauser Emil

Очерки истории Ленинграда. Издательство Академии Наук СССР, Москва—Ленинград I. köt. 1955, II. köt. 1957, III. köt. 1956

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája megíratta és kiadta több kötetben Leningrád (1924-ig Pétervár) történetét. A műnek nálunk három kötete ismeretes, az alábbiakban csak ezzel a három kötetrel foglalkozunk.

Ezek a kötetek a tárgyalt kérdések felvetésében, felépítésükben és kiállításukban hasonlóak a hatkötetes Moszkva történetéhez, amelyet a Tanulmányok Budapest múltjából megelőző kötetekben és a jelen kötetben is ismertetünk: ez utóbbiban a mű negyedik kötetét.

A Leningrád történetét tárgyaló mű három első kötete a következőképpen periódizálja a város múltját: Az első korszak a város alapításával kezdődik (1703) és a jobbagység felszabadításával végződik (1861).